

The importance of domestic and international relations in the theater's access to the world

Nodirbek SAYFULLAEV¹

National University of Uzbekistan

ARTICLE INFO

Article history:

Received February 2021

Received in revised form

28 February 2022

Accepted 15 March 2022

Available online

25 April 2022

Keywords:

international cooperation,
theater,
stage,
directing,
festival.

ABSTRACT

This article provides information about the international cooperation of Uzbek theaters, festivals, performances, international conferences organized in connection with them and their importance.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss2-pp182-191>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Театрларнинг жаҳон майдонига чиқишида ички ва халқаро алоқаларнинг аҳамияти

АННОТАЦИЯ

Калим сўзлар:
халқаро ҳамкорлик,
театр,
саҳна,
режиссура,
фестивал.

Ушбу мақолада ўзбек театрларининг халқаро ҳамкорлик алоқалари, ўтказилган фестиваллар, спектакллар улар билан боғлиқ ташкил этилган халқаро конференциялар ва уларнинг аҳамияти түғрисида маълумот берилган.

Значение внутренних и международных отношений в выходе театра в мир

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:
международное
сотрудничество,
театр,
сцена,
режиссура,
фестиваль.

В данной статье представлена информация о международном сотрудничестве узбекских театров, фестивалях, спектаклях, международных конференциях, организуемых в связи с ними и их значении.

¹ Candidate of Historical Sciences Independent researcher of the National University of Uzbekistan.

Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг барча соҳаларда бўлгани каби маданият, санъат, хусусан, театр санъати соҳасида халқаро алоқалар фаоллашди. Истиқлол туфайли ижодий жамоалар бирин-кетин турли нуфузли халқаро театр фестивалларида қатнаша бошладилар. Аброр Ҳидоятов номидаги Ўзбек давлат драма театри жамоаси 1996 йили Франциядаги Авињон фестивалида “Буюк Ипак йўли” спектаклини намойиш этди. Амир Темурнинг 660 йиллиги муносабати билан режиссёр Б.Йўлдошев раҳбарлигидаги жамоа Париждаги “Адеон” театрида “Мовароуннаҳр шоирлари” номли театрлашган томоша кўрсатди. Унда етти шоир гавдалан-тирилди: Бобур – Ҳ. Арслонов, Атоий – Э. Носиров, Саккокий – А. Рафиқов, Лутфий – М. Азизов, Зебуннисо – Г. Яхшиева, Нодирабегим – З. Бойхонова, актёр Франсуа Шато эса Алишер Навоий образида намоён бўлди.

Ўзбекистон театрларининг ривожи ва четга чиқишида “Наврӯз” минтақа театр фестивалининг аҳамияти катта бўлди. Ушбу фестиваль Ўзбекистон, Қозоғистон, Қирғизистон, Тожикистон, Туркманистон театр арбоблари уюшмаси томонидан 1989 йилда ташкил этилди. “Наврӯз” фестивали ҳар йили ўтказилиб, ўз анъаналари ва амалларига эга бўлиб, Марказий осиё республикаларининг ҳар бирида бўлиб ўтди. Жумладан, 1988 йили Олмаота шахрида, 1989 йили Бишкеқда, 1991 йили Душанбеда, 1992 йили Тошкентда ва ниҳоят, 1993 йили Ашхабодда бўлиб ўтди. Ҳар қандай фестиваль сингари “Наврӯз” минтақа фестивали ҳам саҳна санъатининг Марказий Осиёда қандай ривожланаётганини, бадиий ўзига хос хусусиятларини, турли-туман театр шакллари ва жанрлари борлигини кўрсатадиган майдонга айланди. Фестивалда намойиш этилган “Темир хотин” спектакли фестиваль “Гран-при”сига сазовор бўлди.

Республикада ўтадиган “Наврӯз” фестивали ҳақида Ўзбекистон театр арбоблари уюшмасининг раиси Бернора Қориева шундай деган эди: “Аввало маданиятларимиз бир-бирига муштараклашади, бир-бири издан ўрганамиз. Иккинчидан, фестиваль борасида мамлакат миқёсида яхши гаплар бўляпти. Шу сабаб фестивални ҳар йили ўтказишга келишиб олинди. Уни ташкил этиш бўйича маҳсус раҳбарият тузиш назарда тутилган. У ҳолда биз чет эллик менежерлар билан ҳам ишлаш имконига эга бўламиз. Айтганча, “Наврӯз-92”ни кўриш учун Туркия, Мисрдан меҳмонлар келиши кутилмоқда. Чунки фестиваль бирмунча вақт ўтиши билан ўзига хос томошаларни кўргазма сотиш бозорига айланади. Ахир “Майсаранинг иши” туфайли Америкага бордик. “Мулоқот” эса Италия ва Францияда шодлик билан кутиб олинди”.

А. Ҳидоятов номидаги Ўзбек давлат драма театрининг “Искандар” спектакли режиссёри Б. Йўлдошев “режиссурадаги янги услуга шакл изланишлари учун” соврини билан тақдирланди. “Энг яхши саҳна безаги учун” рассом Бешим Қоражаев (Туркманистон), “энг яхши актёрлик иши учун” Г. Аширова (Туркманистон), Т. Оролбоев (Қозоғистон), М.Юсупов (Ўзбекистон) тақдирланган. Театр уюшмалари халқаро конфедерацияси президенти Кирилл Лавров шундай баҳо беради: “Гапнинг очиги, собиқ иттифоқ давридаги йигинлар, фестиваллар “ура – ура” билан ўтар эди. Ижодий анжуманларда асарларга холис баҳо беришдан кўра, тантана руҳи устун бўларди. Асар мавзуси ёки мазмунига қараб эмас, таниш – билишчилик ёки зиёфатга қараб баҳоланаарди. Энди фестивалларнинг асл моҳиятига енгил-елпи қарайдиган ундей замонлар ўтиб кетди. Ҳар бир халқ ўз миллий маданияти ва санъатини чинакамига ривожлантиришга ҳамда жаҳон

саҳнасига олиб чиқишига астойдил бел боғладилар". Наби Раҳимов бўлса мухбирларнинг қийин бир шароитда тантана ўтказиш шартмиди, деган саволига шундай жавоб берган эади: "Мен шарт деб ўйлайман. Чунки ҳамма нарсани пул билан, вақт билан ўлчаб бўлмайди. Ҳаётда ундан юксакроқ, ундан буюкроқ мезонлар ҳам борки, ана шулардан бири эзгулик ва поклик жарчиси – санъат".

1993 йилги "Наврӯз" фестивали доираси янада кенгайди. Туркия, Эрон, Озарбайжон, Татаристон ва бошқа хорижий давлатлардан келган театр жамоалари 23 та спектаклни кўрсатдилар. Ушбу фестивалда беш йил ичида биринчи маротаба Ўзбекистон театр санъати шаънини Бердаҳ номидаги Қорақалпоқ Давлат мусиқали драма театрининг "Шахриёр" (К. Матмуратов асари. реж. Ж. Султабаев) спектакли билан ҳимоя қилди. "Шахриёр" спектаклини мавсумнинг энг яхши спектакли деб санаш нотўғри, – деб таъкидлари ҳайъат аъзоси И.Мухторов. – У асосан ушбу жамоанинг ижодий юксалиш жараёнини ифодалайди".

Ўзбекистон Маданият ишлари вазирлиги ҳамда Театр арбоблари уюшмаси "Наврӯз-97" театр фестивалини илк маротаба тарихий шахс – Амир Темурга бағишлиб ўтказди. Бир ҳафта давом этган анжумандада пойтахт томошабинларига ўн тўртта спектакль тақдим этди. Спектаклларнинг саҳна талқинлари бир-биридан кескин фарқ қиласи. М. Тўлахўжаева таъкидлаганидек: "Ҳозирги кунда ўзбек театри, бошқа театрлар каби турли-туман: бу ерда омад ва омадсизлик, юқори профессионализм ва ҳаваскорлик, ёрқин, қизиқарли асарлар қаторида ўртамиёна спектакллар, паст саҳна маданияти, тарихни билмаслик, режиссёрик имкониятсизликлари ёнма – ён яшаб келмоқда. Мана шу қарама-қаршилик, турли-туманлик тубида ривожланиш, ҳаракат ҳукмрон".

1997 йил Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри 85 йиллик ижодий фаолияти давомида илк бор "Чимилидик" спектакли билан Қоҳирага сафар қилган бўлса, "Қирмизи олма" спектакли билан Истамбулда халқаро фестивалда қатнашдилар.

Ўзбекистон мустақиллигини қўлга киритган вақтдан сўнг ўтказилган муҳим халқаро фестивалларда бири бу 1993 йил ЮНЕСКО билан ҳамкорликда Тошкентда ўтказилган биринчи "Театр: Шарқ ва Ғарб" халқаро фестивали бўлди. Бу фестиваль ҳам турли ғоявий қарашлардан холи бўлган турли жанрлардан спектаклларни намойиш этишдан бошланди. Япония, Гонконг, Англия, Швацея каби 18 давлатдан келган театр жамоалари 23 та спектаклни томошабинларга намойиш этдилар.

Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 1998 йил 26 март "Ўзбекистон театр санъатини ривожлантириш тўғрисида"ги Фармони санъаткорларни хорижий мамлакатларда ўтказиладиган қатор халқаро театр фестивалларда иштирок этишларига ҳар томонлама шароит яратди. Ўзбекистон театр усталари хорижий мамлакатларида ўтказилган халқаро фестивалларда, кўрик танловларда муваффақиятли иштирок этиб, миллий маданият ютуқларини кенг тарғиб қилишда дастурамал бўлди.

Саҳна ижодкорлари нафақат Москва, Санкт-Петербург театрларида малака оширишлари, балки европа мамлакатлари театр санъати билан алоқа ўрнатиш, ўз ижодий салоҳиятларини синаб кўриш, ўрганиш имкониятига эга бўлдилар. Баъзи асарларни саҳналаштиришга чет давлатлардан режиссёrlар таклиф этила бошланди. Америкалик режиссёр Дэвид Каплан Аброр Ҳидоятов номидаги театрда

“Қирол Лир” спектаклини, Буюк Британиялик режиссёр Майкл Берг Алишер Навоий номидаги катта театрда “Князь Игорь” операсини саҳналаштириди, тоҷик режиссёри Ф. Қосимов А. Ҳидоятов театрида Софокль асари асосида “Электра”ни, “Эски мачит” театр – студиясида Аттор ва А. Навоий достонлари асосида “Шайх Санъон”, Ч. Айтматовнинг “Асрга татигулик кун” асари асосида “Найман она ниодси”, Самарқанд вилоят мусиқали драма театрида Б.Исломов асари асосида “Самарқанднома” спектакларини саҳналаштиридилар. Ўз навбатида Б.Йўлдошев Францияда, Н.Абдураҳмонов Исроилда спектакларни саҳналаштириди. Бу театрлар ўртасида ўзаро ижодий ҳамкорликни кучайтириди. Олимжон Салимов Тоғай Муроднинг “От кишнаган оқшомда” асарини саҳналаштиришга киришар экан, Туркманистонда хизмат кўрсатган санъат арабоби рассом Бердигули Амансихатни таклиф этади. Сценограф саҳна имкониятларидан келиб чиқсан ҳолда, рамзий саҳнавий образ яратади. Оддий инсон тақдиридан ҳикоя қилувчи умумлашма маънога эга бўлган саҳна асари яратилди.

Ўзбекистон Давлат ёшлар театри бўлса Санкт – Петербургда ўтказиладиган “Болтиқ уйи” (Балтийский дом), Млсквада ўтказиладиган Чехов фестиваларида доимий иштирок этиб келди.

Сурхондараё театр “Ўлдинг азиз бўлдинг” (қайта номланган номи “Қайсар чолнинг қилиғи”) спектакли билан 2007 йилда Тожикистон Республикасининг Душанбе шаҳрида ўтказилган “Наврӯз-2007” академик театрларининг Халқаро фестивалида, 2008 йилнинг 10-20 октябрь кунлари Миср араб республикасининг Қоҳира шаҳрида бўлиб ўтган XX – Халқаро экспериментал театрлар фестивалида қатнашиб, муносиб ўринларни қўлга киритди. 2010 йилда бўлса Қозоғистон Республикасининг Олмаота шаҳрида бўлиб ўтган Марказий Осиё давлатларининг Халқаро театрлар фестивалида иштирок этиб, З ўринни эгаллади. Ўзбекистон халқ артисти Г. Равшанова “Энг яхши аёл”, Й. Мирқурбонов “Энг яхши эркак роли” номинациялари ғолиби бўлдилар.

Умуман, Сурхондарё театр жамоаси бу каби ғоявий жиҳатдан мукаммал асарларни саҳналаштириб, театр репертуарларини бойитиш билан бирга, мустақиллик давридаги ижро имкониятини, актёрлик маҳоратини, режессурада эришган янги ютуқларини кенг жамоатчиликка ҳавола этди.

Сурхондарё театрининг Тожикистон театрлари билан ҳамкорлиги ҳақида ҳам лоҳида таъкидлаш лозим. Айниқса, Сурхондарё вилоят мусиқали драма театри ижодий ҳамкорлиги натажалари катта тайёргарлик билан ўтказилган “Парасту-2019” театр фестивалида яққол кўзга ташланди. Фестивалга тақдим этилган аксарият спектакллар фалсафайи умумлашмаларга бойлиги, сўз қудрати, юкланган маъно маҳорат билан яратилган бадиий характерлар ва асосийси, қўтарилигани ижтимоий муаммоларнинг қамровдорлиги билан мутахассислар эътиборини тортди.

2000 йил Қарши шаҳрида Халқаро “Ипак йўли – театр саёҳати” лойиҳаси доирасидаги муаллифлик театрлари учрашувлари бўлиб ўтди. Мазкур фестивалнинг ўзига хослиги шунда намоён бўлди, томошабин одатланган ва кўнишиб қолган услуг ва воситалар, бир оз бўлса-да, инкор этилгани ҳолда, томошавийликка, оммавийликка интилиш кузатилди. “Сабаби, аксарият спектакллар саҳнада эмас, балки бевосита томошабинлар даврасида намойиш этилди, – деб ёзади фестиваль қатнашчиларидан Э. Усмонов. – Саҳна йўқ, парда йўқ. Аммо биз

кўникмаган янгича талқин, янги томоша бор... Марказий Осиё театрларида ҳозирги замон жаҳон театрларининг энг янги тажрибалари ва яхши анъаналарига ижодий ёндашиш юз кўрсата бошлаганига амин бўлдик". Фестиваль саҳнани тўлдирмаган ҳолда, рамзлар, ишоралар орқали ҳам саҳнавий образ яратиш мумкинлигини исботлади.

2006 йилда ўтказилган биринчи фестивалда Ўзбек Академик драма театри "Қирмизи олма" спектакли билан иштирок этди. Иккинчи маротаба бўлиб ўтган бу фестивалда республика театрлари номидан Юсуфжон қизиқ Шакаржонов номидаги Фарғона вилоят мусиқали драма театри "Кампир топайми, дадажон" номли спектакл билан иштирок этиб, фестивалнинг иккита нуфузли мукофотига сазовор бўлди. Ўзбекистон ҳалқ артисти Ёрқиной Ҳатамова "Энг яхши роли ижроси учун", ёш актёр Мурод Халилов "Энг яхши эпизодик рол ижроси учун" номинациялари билан тақдирланди.

Алмати фестивалининг доимий ташкилотларчиларидан бири бўлган қозоғистонлик таниқли театр танқидчиси Т.Журенов номидаги Қозоғистон Миллий санъат академияси профессори Сония Кабдиева спектаклдан кейин ўзбек таётр санъатига юксак баҳо берди. У аввалги фестивалларда қатнашган театрлар каби бу театрнинг спектаклида ҳам режессура, актёрлик санъати мактаби ёрқин профессионал даражада эканлигини таъкидлади. Ўзбек театр санъати бу борада минтақада етакчилик қилишига урғу бериб, бу спектаклда фарс жанри қоидаларига риоя қилинганлиги, асар миллий колоритга бойлиги ҳамда энг муҳими актёрлар ижросига режиссёр талқини сингдириб юборилганлиги туфайли ягона ансамбль юзага келганлиги жиҳатларини алоҳида таъкидлаб ўтди.

Фестивалда хорижнинг 5 мамлакатидан ташриф буюрган театр жамоалари билан биргаликда, республиканинг 12 театри ўз спектакллари билан иштирок этди. Жумладан, "Бешинчи театр" номли Омск давлат драма театри В. Шекспирнинг "Ромео ва Жульетта" трегедияси асосидаги спектаклни, В. Маяковский номидаги Тожикистон давлат рус драма театри И. Содиқов қаламига мансуб "Афандининг беш хотини" комедиясини, Б. Кидикеева номидаги Қирғизистон давлат ёш томошабинлар театриFaфур Ғуломнинг "Шум бола" асари асосида тайёрланган спектаклни, Рачо Стоянов номидаги Болгария драма театри И. Кулековнинг "Картон қутиларидағи ҳаёт" номли спектаклни, Ўзбекистон академик рус драма театри америкалик драматург Айвон Менчелнинг қаламига мансуб "Сен билан ва сенсиз" спектаклини тақдим этди. Шунингдек, респулика вилоятларидан А.П. Чехов номидаги Самарқанд вилоят рус драма театри россиялик драматург Н.Колядининг "Бағрикенглик" пьесаси асосидаги спектаклни, Бухоро вилоят мусиқали драма театри ёш дебютчи А.Ортиқовнинг "Майсаранинг иши" спектаклини, О.Хўжаев номидаги Сирдарё вилоят мусиқали драма театри Тоғай Мурод асосани асосида саҳналаштирилган "Ойдинда юрган лдамлар" спектаклини, М.Тошмуҳамедов номидаги Қашқадарё вилоят мусиқали драма театри "Бобомнинг орзуси" спектаклини намойиш этдилар.

Айни пайтда Амир Темур номи узоқ вақт тилга олинмай ёки тарихда ёвуз сиймо сифатида кўрсатиб келинган туфайли Қарши шаҳар "Эски мачит" театр-студияси 1999 йил апрель ойида Қирғизистон Республикасининг Бишкек шаҳрида ўтказилган "Айтматов ва театр" номли ҳалқаро фестивалда "Найман она нидоси" спектакли билан қатнашиб, гран-при совринига сазовор бўлди.

Халқаро алоқаларни ривожлантиришда Ўзбекистон Ёшлари театрининг фаолияти ибратли бўлди. 1995 йил 4 сентябрда Ўзбекистон –Грузия ҳукуматлари ўртасида фан, маданият ва ижтимоий соҳаларда ҳамкорлик түғрисидаги Битимига асосан 2000 йил 26 март – 26 май кунлари бўлиб ўтган “Хумо” ёшлар театрининг 2 – фестивалида Грузиянинг Поти шаҳри В.Гуния номидаги Давлат драма театри жамоаси ҳам иштирок этди.

Ўзбекистон Ёшлари театрининг 2002 йилда Истроил давлатининг Ҳайфа шаҳрида, Россиянинг Ростов-Дон шаҳрида, Германиянинг Дрезден шаҳрида уюштирган гастроллари бўлса театр арбобларининг ижобий баҳосини олди. Ўзбекистон Ёшлари театри Россиянинг Санкт-Петербург шаҳрида 2003 йилнинг март ойида ўtkазилган анъанавий Халқаро фестивалда “Холстомер” спектакли билан иштирок этиб, мутахассислар ва томошабинлар томонидан қизғин кутиб олинди, сўнгра театр Москва шаҳрида гастролда бўлиб, бир ҳафта давомида бир неча спектаклларини талабчан рус томошабинларига намойиш этди. Ўша йили Ўзбекистон Ёшлари театри ташаббуси билан Тошкентда ўtkазилган “Хумо” халқаро фестивалида Австрия, Франция, Россия, Истроил каби давлатлардан 10 та театр труппаси иштирок этди. Фестиваль пойтахт томошабинларига, ижод аҳлига турли хорижий театрларнинг асарларини таништирганлиги билан катта аҳамиятга эга бўлди.

Театр соҳасидаги ҳалқаро ҳамкорлик масалалари 2004 йилда Ўзбекистон Ёшлари театри Санкт-Петербургда ўтган “Болтиқ уйи” театр фестивалида Гоццининг “Маликаи Турондот” асари билан муваффақиятли қатнашди. Ёш томошабинлар театрида эса Италиянинг Ўзбекистондаги элчинонаси ва Ўзбекистондаги Жаҳон тиллари университети билан ҳамкорликда талабалар ижросида немис, рус, ўзбек тилларида “Пиноккио” спектакли намойиш этилди. Режиссёр О.Салимов Мухтор Авэзов номидаги Қозогистон театрида Тоғай Муроднинг “От кишинаган оқшомда” асарини саҳналаштирди. Алматидаги Уйғур мусиқали драма театри Тошкентда Миллий театр саҳнасида “Анорхон” спектаклини намойиш этди. Қарши шаҳар “Эски мачит” театр-студияси Қирғизистон пойтахти Бишкек шаҳрида ўtkазилган халқаро фестивалда “Рақсу-самоъ” спектакли билан қатнашиб, юқори совринга сазовор бўлди.

Ўзбек Миллий академик драма театрининг Германия Федератив Республикаси элчинонаси, Фридрих Науман фонди ҳомийлигида саҳналаштирилган “Донишманд Натан” спектаклини 11-15 июнда Термиз ва Қарши шаҳарларида намойиб этиши, ижодий учрашувлари катта аҳамиятга эга бўлди. Қозогистон Республикасининг Алмати шаҳрида 2008 йилнинг 2-6 сентябр кунлари ўtkазилган Марказий Осиё мамлакатларининг II Халқаро театр санъати фестивалида Фарғона вилоят театри жамоаси “Кампир топайми, дадажон?” (Х.Хурсандов) спектакли билан қатнашиб, ўзбек миллий театр санъатини катта муваффақият билан намойиш этди. Спектаклдаги Зулфия момо образини маҳорат билан ижро этган Ўзбекистон халқ артисти Ёрқиной Хотамова “Энг яхши аёл роли ижроси учун”, Собиржон ролини гавдалантирган ёш актёр Мурод Халилов “Энг яхши эпизодик роль ижроси учун” номинациялари сазовор бўлдилар.

Умуман, 2009 йил давомида театрларда 80 дан ошиқ турли мавзуу ва жанрларда янги спектакллар саҳналаштирилиб, томошабинларга ҳавола этилди. Аксарияти замонавий мавзуларда, шунингдек, улар орасида тарихий, афсонавий

мавзулар ҳамда жаҳон драматургияси намуналари ҳам бор. Чунончи, Ўзбек Миллий академик драма театрида “Ўзбекча рақс”, “Танҳо юлдуз” (Н. Аббосхон), “Энг сулув келинчак” (С. Болғабоев), “Фариданинг дил дафтари” (Ф. Усмонова), “Оилавий сир” (И. Султон), Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон давлат академик катта театрида “Кармен” (Ж. Бизе), “Алеко” (С. Рахманинов), “Спящая красавица” (Н. Чайковский), Ўзбекистон академик рус драма театрида “Романтики” (Э. Ростан), “Бешеные деньги”, Муқимий театрида “Ойонам-қайнонам” (Н. Аббосхон), “Қизи борнинг нози бор” (Ҳ. Расул), “Бу чоллар – ёмон чоллар” (О. Ҳакимов), Ўзбек Давлат драма театрида “Бахт эшик қоққандан” (С. Қурбонов) спектакллари саҳналаштирилиб, томошабинга намойиш этилди. 2007 йил 25 апрель – 6 май кунлари Алишер Навоий номидаги Ўзбек давлат академик катта театрида “Тошкент баҳори – 2007” Ҳалқаро опера ва балет фестивали бўлиб ўтди. Биринчи маротаба ўтказилган бу фестивалда Россия, Украина, Қозоғистон, Италия, Япония каби мамлакатларнинг етакчи опера ва балет санъаткорлари катта театрнинг ўндан ошиқ спектаклларида етакчи партияларни ижро этиб, пойтахт томошабинларини мамнун этишди. Таниқли немис дирижёри Пьер Доминик Навоий номидаги академик катта театрида Г.Доницеттининг “Севги шароби” операсига дирижёрлик қилди. 28-29 сентябрда шу театрга Украина пойтахти Киев шаҳридан ташриф буюрган симфоник оркестр ва хор жамоалари ўз санъатларини тараннум этдилар.

Сурхондарё театри Алмати шаҳрида 25-31 майда ўтган Марказий Осиё III ҳалқаро театр фестивалида Х. Хурсандовнинг “Қайсар чолнинг қилиғи” асарини намойиш этди. Фестивалда 10 та театр қатнашди. Гарчи ўзбек театри синхрон таржимасиз кўрсатилган бўлса-да, мутахассисларда зўр қизиқиш уйғотди. Фестиваль якунида Сурхондарё театри спектакли З-ўрин ва диплом билан тақдирланди. Спектаклинг бош қаҳрамони Мўмин ота роли ижроси учун Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Йўлдош Мирқурбонов “Энг яхши эркак роли ижроси учун”, Марсиячи ролини ижро этган Ўзбекистон ҳалқ артисти Гулнора Равшанова “Энг яхши аёл роли ижроси учун” мукофотларига сазовор бўлишиди.

Атоқли адиб Абдулла Қаҳҳор таваллудининг 100 йиллиги муносабати билан театрларда ўнга яқин асарлар саҳна юзини кўрди. Муқимий номидаги театрда янги талқиндаги “Айрим нусхалар” мусиқали комедияси, Республика Сатира, Бердақ номидаги Қорақалпоқ театрларида “Тобутдан товуш”, Тошкент давлат драма, Ҳамза номидаги Қўқон шаҳар, А. Навоий номидаги Наманганд вилоят, М. Уйғур номидаги Сурхондарё вилоят мусиқали драма театрларида “Аяжонларим”, А.П. Чехов номидаги Самарқанд рус драма театрида “Милые мои матушки”, Ю. Ражабий номидаги Жиззах вилоят мусиқали драма театрида адиб ҳикоялари асосида “Ҳаё” (Н. Норматов инсценировкаси), Қўқон шаҳар мусиқали драма театрида адиб асарлари асосида “Уч япроқ” (А. Азимов инсценировкаси) каби саҳна асарлари томошабинларга намойиш этилди.

Республикадаги Ёшлилар театрлари муаммолари билан шуғулланган М. Аҳмаджонова шундай маълумот келтиради: “Репертуар таҳлили шуни кўрсатадики, Мустақилликнинг 16 йили ичida Ўзбекистон Ёшлилари театрида 59 та спектакль саҳналаштирилган бўлиб, шундан драма – 10 та, комедия – 6 та, трагикомедия – 1 та, эртак – 25 та, мусиқали пластик шоу – 9 та, мюзикл – 3 та, буффонада – 1 та, парадокс – 1 та. Учта спектакль жанрлар аралашма қилиб

(панорама) эксперимент тарзида ишланган. Репертуардаги спектакл-ларнинг 18 таси мумтоз драматургия асарлари (шулардан 3 таси қайта тикланган вариантылар), замонавий мавзуда – 5та, тарихий мавзуда атиги 1 та асар, бироқ эртак ва ривоятлар 31 та спектакль асосини ташкил этган".

Алишер Навоий номидаги Давлат академик катта театри Марказий Осиё минтақасида опера ва балет саъати намойиш этиладиган энг йирик маданий масканларидан бири ҳисобланади. Ижодий жамоа санъат муҳлислариға мумтоз мисиқа маданиятининг ноёб ва бетакрор намуналарини тақдим этиб келади. Театр ижодкорларидан Муяссар Роззоқова, Аваз Ражабов, Сайёра Ҳайриддинова, Кирил Бачининов, Руслан Гафаров, Шукур Фофуров каби етакчи опера солистлари, қаторида Рамзиддин Усмонов, Умид Исроилов каби хушовоз хонандалар ҳамда балет санъатида юксак иқтидорни намойиш этган Тамила Мухамедова, Омонулла Бобожонов, Нодира Ҳамроева, Искандар Маналиев каби ёш истеъдод соҳиблари қизғин ижодий изланиш олиб бордилар. Улар ҳам ҳориж давлатларида гастроль сафарларида бўлиб, кўплаб нуфузли ҳалқаро танлов ва фестивалларда иштирок этдилар. Жумладан, Миср, Россия, Япония, Таиланд, Малайзия, Хитой, Туркия давлатларида бўлиб ўтган опера ва балет ижрочилари анжуманларида санъатлари ўқори баҳоланди.

Шунингдек, "Тошкент баҳори" ҳалқаро опера ва балет фестивали, буюк итальян бастакори Жакомо Пуччини тақаллудига бағишлиб ҳалқаро фестиваллар ҳам ўтказилди. Ушбу тадбирларда қатнашган жаҳонда таниқли санъат намоёндалари юртимизда опера ва санъати ривожига юксак эътибор қаратилиши, ўзбек хонанлари ва балет балет ижрочиларининг беқиёс маҳорат соҳиби эканликларини эътироф этишди.

2009 йилда театр симфоник оркестри. Опера ижрочилари ҳамда балет труппаси Ҳиндистонга сафар қилди. Деҳлининг "сири форт Аудиториум" киноконцерт мажмуасида "Дон Кихот" балети ҳамда симфоник мусиқа оркестри ижросидаги концерт дастури ҳақола этилди. Театр жамоаси гастроль давомида Мумбай, Ҳайдаробод, Чиннай шаҳарларида бўлиб у ерда ҳам концерт дастурлари намойиш этдилар. Бу жамоа бир неча ҳалқаро лойиҳалар асосида спектакллар саҳналаштириди. Ўзбек-корейс санъаткорлари ҳамкорлигида "Риголетто" (Дж.Верди), Ўзбек-рус санъаткорлари ҳамкорлигида "Эсмеральда" балетлари, Англиядан ташриф буюрган мусиқачилар дастаси концерти, Ўзбек-япон санъаткорлари ҳамкорлигида "Дон-Кихот" (Л.Минкус) "Тойота Сити балет" гуруҳи артистларининг концертлари намойиш этилди. Владимир Спиваков раҳбарлигида "Виртуозы Москвы" оркестри, Юрий Башмет раҳбарлигида "Солисты Москвы" гуруҳи концертлари намойиш этилди. Германиялик дирижёр Пьер Доминик "Паяцы" операсига дирижёрлик қилди. Россия ҳалқ артисти Татьяна Васильева "Примадонна" моносспектаклини томошибинларга ҳавола этди.

Алишер Навоий номидаги академик катта опера ва балет мустақиллик йилларида Таиланд, Малайзия, Сянган, Сингапур каби Осиё мамлакатларида гастроль сафарида бўлиб, бир қатор балетларни намойиш қилиб қайтди. Ҳар икки йилда бир марта Тошкентда "Верди фестивали" уюштирилди. Бу давр опера санъати ривожланиши бир текисда бўлмади. Янги, қизиқарли опера спектакллари саҳналаштирилган, уларнинг орасида ўзбек композиторларининг опералари ҳам ўрин олган бўлса-да, спектакллар томошибинлар томонидан талаб даражасида

қабул қилинмади. Томошибинлар ва пойтахт мөхмонлари балет спектакларини қизиқиб томоша қилсалар-да, операга нисбатан бефарқ бўлдилар. Шу даврда саҳналаштирилган “Умар Ҳайём” (композитор М. Бафоев, реж. Ф. Сафаров), “Майсаранинг иши” (С. Абдулла ва М. Муҳамедов либреттоси, комп. С. Юдаков, реж. Ф. Сафаров) каби миллий опералар ўзини оқламади. Тўғри, опера спектакли, айниқса, классика саҳналаштирилганда катта маблағ талаб этади. Вердининг “Бал – маскарад”, Гунонинг “Фауст”, Моцартнинг “Фигаронинг уйланиши” каби спектакллар ҳам катта тайёргарлик, катта маблағ эвазига майдонга келди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Туляходжаева М. Диолог театральных культур // ЎзДСМИ Хабарлари. 2019/3, – С. 14.
2. Туляходжаева М. Диолог театральных культур // ЎзДСМИ Хабарлари. 2019/3, – С. 15.
3. Ризаев Ш. Маънавият манзиллари. Пъесалар ва мақолалар. – Тошкент. Ғафур Ғулом номидаги нашриёт матбаа ижодий уйи, 2008. – 242 бет.
4. “Наврўз – 92”, Марҳабо! // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 1991 йил, 23 октябрь.
5. Театр эзгулик гултожи // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 1992 йил, 3 апрель.
6. Театр эзгулик гултожи // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 1992 йил, 3 апрель.
7. Театр эзгулик гултожи // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 1992 йил, 3 апрель.
8. Фиолетова Н. Ашгабат встречает друзей // Народное слово. 1993 года, 27 марта.
9. Туляходжаева М. Оглядываясь в прошлое (Сахибиран на узбекской сцене) // Правда Востока. 1997 года, 17 апреля.
10. Санъатшунослик фанлари доктори, УзДСМИ профессори Мухаббат Тўлахўжаева билан қилинган сұхбатдан. Сұхбат 2016 йил 29 январда ёзиб олинган.
11. Туляходжаева М. Диолог театральных культур // ЎзДСМИ Хабарлари. 2019/3, – С. 14.
12. Санъатшунослик фанлари доктори, УзДСМИ профессори Сарвиноз Қодирова билан қилинган сұхбатдан. Сұхбат 2017 йил 15 июня ёзиб олинган.
13. Туляходжаева М. Диолог театральных культур // ЎзДСМИ Хабарлари. 2019/3, – С. 15.
14. Турсунов Т. Саҳна ва замон. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2007. – 336 бет.
15. Абдувоҳидов Ф. Вилоят театрларида репертуар масаласи (Сурхондарё вилоят театри мисолида).
16. Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти илмий – назарий, амалий, услубий, маънавий – маътирифий журнали. 2017 йил. – № 2, – 20 бет.
17. Абдувоҳидов Ф. “Парасту” республика профессионал театрларининг ижодий фестивали янги босқичда
18. Ўзбекистон давлат санъат ва маданият институти хабарлари. 2019 йил. - № 2, – 12 бет.
19. Усмонов Э. Театр учрашувлари давом этади // Ўзбекистон адабиёти ва санъати. 2000 йил, 30 июнь.
20. Исмоилов А. Ҳамкорлик ва тажриба майдони // Teatr адабий-бадиий, ахборот – реклама журнали. 2012/5. – 6 бет.
21. ЎзМА М-38, рўйҳат – 1, йиғма жилд – 156, 147 – варак.

22. “Ўзбектеатр” бирлашмасининг мамлакат театрларининг 2010 йилда амалга оширилган ишлари бўйича ҳисоботи. Бирлашма жорий архиви.

23. Баяндиев Т., Икромов Х., Аҳмаджонова М. Ўзбек театрида миллий ғоя талқини. – Тошкент. Фан ва технологиялар Марказининг босмахонаси, 2009. – 143 б.

24. Эргашев А. Санъат эзгуликка ундаиди // “Халқ сўзи”. 2009 йил, 1 декабрь.